

Katsaus pääkaupunkiseudun kasvuun

MÄKELÄ, MIKA (2015). *Helsingin seutu kartoin 1930- ja 2010-luvuilla*. AtlasArt, Helsinki. 184 s.

Maantieteilijä ja historioitsija Mika Mäkelä on kirjoittanut teoksen, joka on – osin hyvässä ja osin huonossa – sukua Genimapin kymmenen vuotta sitten julkaisemille karttakirjoille (*Helsinki...* 2005; *Viipurin...* 2006). Niis-sä esiteltiin kohdekaupungit 1930-luvun kartan ja 2000-luvun kaupunkikartan avulla. Karttojen ohteen oli lisätty kaupunkien esittelytekstejä 1930-luvun tietosana-

kirjoista, vanhoja kaupunkinäkyelmiä valokuvina sekä joukkoliikenteen aikatauluja ja sanomalehtimainoksia. Kirjat olivat hauskoja selattavia, mutta niiden pirstaleisuus häiritsi, eivätkä ne tarjonneet kovin syvällistä katsausta kaupunkien muutoksiin. Mäkelän teoksessa on onneksi otettu aimo harppaus parempaan suuntaan.

Helsingin seudun kehitystä kuvaavan kirjan vanhat kartta- ja ilmakuva-aineistot ovat vapaasti saatavilla internetissä. Topografiset kartat löytyvät Maanmittauslaitoksen vanhojen karttojen tietopankista (<www.maanmittauslaitos.fi>) ja georeferoidut ilmakuvat Helsinki Region Infoshare -palvelusta (HRI; <www.hri.fi>). Mäkelän teos onkin yksi ensimmäisiä kirjoja, jossa avoimia aineistoja on laajemmin jatkojalostettu kaupalliseksi, populaariksi teokseksi. Lähteet mainitaan asianmukaisesti, ja kustantaja myös kiittää alkuperäisaineiston tuottajia esipuheessaan.

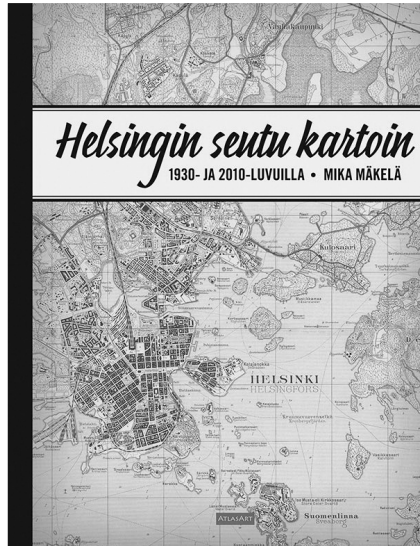
Teoksen rakenne on selkeä. Johdantotekstin yhteydessä ovat Helsingin kartat vuosilta 1776 ja 1906 sekä kaupungin useita aluelaajennuksia kuvaava kartta. Tämän jälkeen esitellään teoksessa käytetyt Maanmittauslaitoksen kartat; nykyisen maastotietokannan 1:25 000-mittakaavaan laaditut kartat sekä vuosina 1932–1948 julkaistut topografiset kartat. Topografiset karttalehdet julkaistiin alun perin mittakaavassa 1:20 000, mutta tähän teokseen ne on pienennetty samaan mittakaavaan nykykarttojen kanssa. Alueellisen tarkastelun pohjana ovat 1930-lu-

vun karttalehdet, jotka ensin esitellään yhdellä aukeamalla lyhyen johdannon ja museoista käyttöön saatujen valokuvien kera. Tämän jälkeen kirjoittaja käsittelee jokaista karttalehden neljänestä vierekkäin nykykartan kanssa. Aukeamille vierekkäin sijoitettuja karttoja onkin helppo vertailla, eikä mittakaavan pienentäminen suuremmin haittaa vanhojen topografikarttojen lukemista. Suurenuslasiä tosin tarvitsee, jos tahtoo tutustua karttojen pienipiirteisimpiin yksityiskohtiin.

Karttalehdillä konkretisoituvat Helsingin ja sen ympäryskuntien suuret muutokset taloudessa, väestön määrässä ja liikennejärjestelmissä. Ne puolestaan ovat vaikuttaneet vahvasti taajamien ja kaupunkialueiden kasvuun, jota alettiin jo varhaisessa vaiheessa 1900-luvun alussa ohjata kaavoituksella. Kartta-aukeamilla alueiden kehitystä selitetään lyhyissä teksteissä. Lisäksi karttakuviin on merkitty kohteita, joista kirjoittaja kertoo tarkemmin otsikolla ”Keskeisiä muutoksia”. Parhaimmillaan lyhyet tekstit ovat viihdyttäviä ja paljastavat lukijalleen kiehtovia yksityiskohtia lähi-alueista. Huonoimmillaan ne tiivistävät laajat yhteiskunnalliset ja taloudelliset kehityskulut tai kaupunkisuunnittelun periaatteet lyhyiksi maininnoiksi, jotka avautuvat asiasta jotain tietävälle, mutta joista olisi ollut syytä kirjoittaa laajemmin. Esimerkiksi sivulla 31

kirjoittaja toteaa, että ”Munkkivuoren lähiötä alettiin rakentaa 1950-luvulla metsäkaupungin periaatteilla”, ja sivulla 68: ”Asemakaava pohjautuu eurooppalaiseen kaupunkiperinteeseen”. Lisäksi teksteissä on lukuisia muitakin käsitteitä (kuten uusjako, siirtoväestö tai moottoritien elinkaarimalli), joita ei sen tarkemmin avata. Maantieteilijälle käsitteet ovat tuttuja, mutta eivät välttämättä kaupunkisuunnitteluun tai historiaan perehtymättömille tai nuorille, kotiseudustaan kiinnostuneille lukijoille.

Tekstien lyhyys ja yleispiirteisyys harmittavatkin. Pirstaleisen vaikutelman olisi välttänyt hieman laajemmilla artikkelityyppisillä teksteillä esimerkiksi alueiden

historiallisesta kehityksestä, kaupunkisuunnittelusta ja kaavoituksesta, sekä siitä koko Suomea mullistaneesta yhteiskunnallisesta muutoksesta, joka on saanut pääkaupunkiseudun – ja muutkin Suomen kaupunkiseudut – kasvamaan. Pidempiin teksteihin olisivat uponneet helposti myös teoksessa runsaina vilisevät vuosiluvut. On ymmärrettävää, ettei kirjan sivumäärää ole haluttu kasvattaa liikaa, ja lyhyiden tekstien on kenties arveltu tavoittavan useampia lukijoita. Mielestäni kaikkein parhaiten lukijoita olisivat kuitenkin palvelleet aluekehityksen keskeisiin aiheisiin rajatut asiapitoiset tekstit.

Kirjan loppuun painetut Helsingin keskustan ilmakuvat vuodelta 1943 tuntuvat kokonaisuudesta irralliselta elementiltä, etenkin kun ne tulevat karttojen pikkutarkkojen selityksien jälkeen. Mittakaavassa 1:6 000 julkaisujen ilmakuvien sisältöä ei sen kummemmin selitellä, vaikka niistäkin on nostettu esiin joitakin yksityiskohtia (esim. Kellosaaren lentoasema, Katajanokan sotasatama ja panssarilaiva Väinämöinen). Lisäksi ihmetyttää, miksi kirjaan on valittu juuri vuoden 1943 kuvat, vaikka HRI:n palvelussa on saatavilla ortokuvat samalta vuodelta (1932), jolloin kirjassa esitelty topografikartta on julkaistu. Ilmakuvien kertomaa olisi voinut rikastaa hieman laajemmalla esittelytekstillä (vrt. s. 142), jossa olisi tiivistysti kerrottu ilmakuvauksen perusteista. Siinä lukijalle olisi voinut selittää muun muassa käsitteen ”ortoilmakuva” (yleensä ortokuva, tarkoittaa karttaprojektioon tuo-

tua ilmakuvaa, josta maastovirhe on oikaistu). Myös vanhojen kartta- ja ilmakuvien digitalisoinnista ja georeferoinnista olisi saanut erittäin ajankohtaisen tekstin kuviin oheen. Hauska yllätys puolestaan paljastui, kun kaihoin Genimapin kymmenen vuotta vanhan Helsinki-kirjan esiin; sen kartat ovat samassa 1:6 000 mittakaavassa, ja rinnakkainen vertailu ilmakuviin onnistui mainiosti!

Esittämästäni kritiikistä huolimatta pidän Mäkelän teosta varsin onnistuneena. Sen aihe ja aineisto ovat lähtökohtaisesti kiinnostavia, kirjoittajan ote on asiantunteva ja innostunut, ja sisältö innostanee erityisesti pääkaupunkiseudulla asuvia tutkimaan muutosta omilla kotikulmiltaan. Kirja on myös ulkoasultaan tyylikäs kokonaisuus. Se onkin valittu edustamaan Suomea Kansainvälisen kartografisen seuran (*International Cartographic Association*) kansainvälisen konferenssin karttanäyttelyssä elokuussa 2015.

KIRJALLISUUS

Helsinki – Helsingfors 1930 (2005). Genimap, Helsinki. 96 s.
Viipurin karttakirja 1939 (2006). Genimap, Helsinki. 80 s.

KATARIINA KOSONEN
*Geotieteiden ja maantieteen laitos,
 Helsingin yliopisto*